

Årsrapport från
Ånnsjöns Fågelstation 2002

*Lake Annjon Bird Observatory, Sweden, Annual report
2002*

Fåglar i Jämtland-Härjedalen

Ges ut av Jämtlands läns Ornitologiska Förening. Detta nummer av FiJH är ett specialnummer om Ånnsjöns fågelstations verksamhet under 2002, sammanställt av Thomas Holmberg.
Medlemmar erhåller tidskriften utan extra kostnad. Prenumerationsavgiften för icke medlemmar är 120kr/år. Tidskriften utkommer med fyra nummer/år. ISSN 0282-4760.

Jämtlands läns Ornitologiska Förening (JORF)

Länsförening för fågelskydd, fågelforskning och fågelskådande. Medlemsavgift 2003 120 kr (ungdom under 15 år 60 kr och familjemedlemmar 20 kr). Postgiro 860309-4. Ordförande Ulla Falkdalén, falkdalen@bredband.net Föreningens adress: c/o Märta Bohman, S. Mjällevändan 3, 83254 Frösön. Hemsida: <http://hem.passagen.se/jorf/>

Ånnsjöns Fågelstation (ÅF)

Forskningsstation för fågelforskning och miljöövervakning i Jämtlandsfjällen. Postadress juni-augusti, Handöl 1155, 83015 Duved, 0647-72210. Ägs och drivs av Föreningen Ånnsjöns Fågelstation i samarbete med JORF. Ordförande Thomas Holmberg, Rödön 1824, 83591 Krokom, 063-34240, info@annsjon.com Postgiro 854551-9. Medlemsavgift 2003: 100 kr.
Verksamhetsansvariga: Thomas Holmberg adress mm, se ovan, och Peter Carlsson pec@home.se
Vill du delta i forskningsverksamheten, se omslagets sida 3 och 4. Hemsida: www.annsjon.com

Sveriges Ornitologiska Förening (SOF)

Riksförening för fågelskydd och fågelskådande. Adress Ekhagsvägen 3, 10405 Stockholm, tel 08-6122530. Föreningen ger ut publikationerna Vår Fågelvärld, Ornis Svecica, Fågelvännens och Fågelårsboken. Hemsida: www.sofnet.org

Fåglar i Jämtland-Härjedalen nr 1/2003 Innehåll

År 2002 - bra säsong för flertalet fåglar	1
Vädret	2
Lomsommar, <i>Erik Hemmingsson</i>	3
Störst, bäst och vackrast	4
Tabellsida	6
Ringmärkningsåterfynd	7
Kungsörnsåret 2002, <i>Erik Hemmingsson</i>	8
Kungsörn och jaktfalk i Härjedalen, <i>Bengt Warensjö</i>	11
Projekt Jaktfalk 2002, <i>Ulla Falkdalén</i>	13
Populationsövervakningen 2002	
Våtmarksfåglar	16
Kortflyttare	18
Hålhäckande tättingar	20
Långflyttare	21
Fjällinventeringen 2002	22
Gränslandspopulationer	23
Tack!	24
Ånnsjöns fågelstations verksamhet	omslag 3
Fågelskådarhelg 31/5-1/6	omslag 4

År 2002 - bra säsong för flertalet fåglar!

En av många varma och stilla dagar i deltat. Brita Kjellberg och Alan Old väntar på fångst.
Foto Helle Nielsen

I bland gör naturen egna experiment. Det är bara att stå bredvid och titta på. Den här våren ville någon okänd naturkraft se vad som händer om våren är tre veckor tidigare än normalt. Månaderna april, maj och juni var alla betydligt varmare än något år de senaste 15 åren. Genomsnittstemperaturen låg ett par grader högre än normalt. Isen på Ånnsjön gick upp redan i månadsskiftet april-maj och inte i slutet av maj som är det vanliga. Växtligheten var också tidigare i motsvarande grad. För de fåglar vi normalt följer med våra undersökningar synes detta ha varit på det hela taget positivt. Flugsnapparna häckade tidigare än någonsin förut. Hägrarna i Ånn var betydligt fler än tidigare. Ny häckande art blev dvärgmås som etablerade sig på myrarna vid Ånn med tre par. Det var i och för sig inte oväntat då den under flera år befunnit sig på frammarsch i Norrland, men det varma vädret gav en riktig rivstart. En flerårig negativ trend bröts för bland annat småspov, tofsvipa och blåhake. Svarthätta, silvertärna och trädpiplärka gick fortsatt framåt. Några negativa överraskningar fanns också. Talltitan och brushanen fortsätter en nedåtgående trend, som vi inte riktigt förstår. Smålom, trana och myrsnäppa uppvisar också lägre siffror än väntat. En tänkbar orsak är ökande torka på grund av varmt väder och sparsam nederbörd.

Det är svårt att dra några långtgående slutsatser av en enstaka säsong, men det är tydligt att många arter som häckar här svarar omedelbart positivt på ökad värme och tidigare vår. Vad en sådan utveckling på längre sikt kan betyda är inte lika klart. I ett längre perspektiv sker också förändringar av vegetation och vattenförhållanden som kan ge andra förutsättningar som sannolikt gynnar vissa arter men missgynnar andra. Vi får helt enkelt ett annat ekosystem. Men än är det för tidigt att säga om detta är tillfälliga krusningar på en blank vattenytta eller om det förebådar genomgripande förändringar.

TH

Summary: This season spring and early summer were extremely warm and dry. Spring was about three weeks earlier than usual. This was good for most birds, Pied Flycatchers started breeding earlier than before, Heron increased and Little Gull established a small colony of three pairs for the first time. Whimbrel, Lapwing and Bluethroat increased after several years of decline. Willow Tit and Ruff are declining of unknown reasons. Also the Red throated Diver, Crane and Broad-billed Sandpiper were fewer than usual, maybe because of the dry weather. It is too early to say if these changes is a long term trend or only a short term change.

Vädret

Säsongen 2002 var ur vädersynpunkt extremt gynnsam för fåglarna. Aldrig under de senaste femton åren har det varit så varmt i april, maj och juni. Se diagram 1! Det medförde en mycket tidig islossning på Ånnsjön. Redan kring 1 maj gick isen, vilket är ungefär tre veckor tidigare än normalt. Snösmältning och vegetationsutveckling var givetvis också ex-

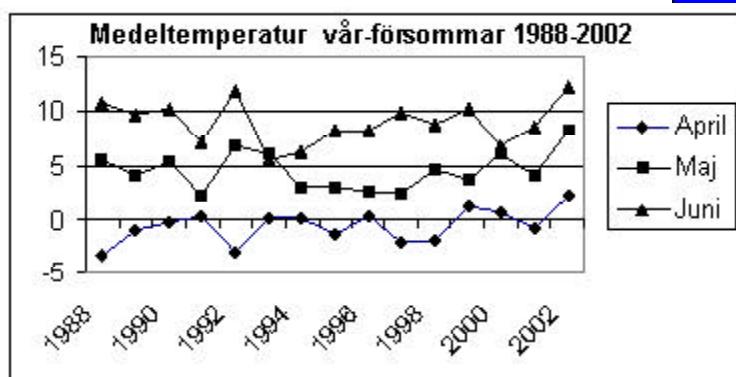
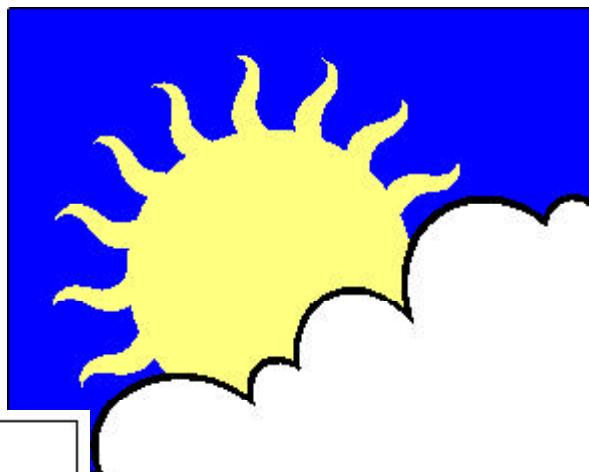

Diagram 1

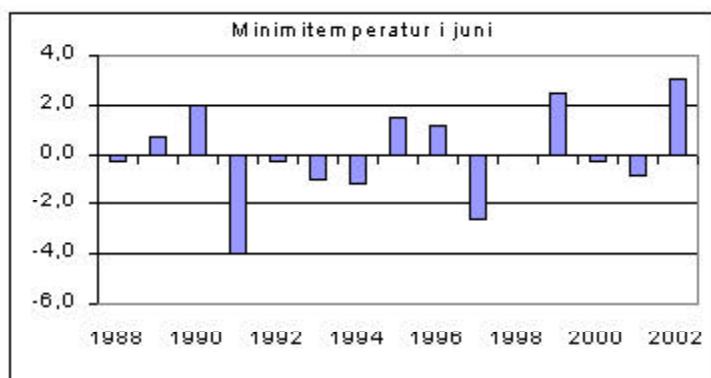

Diagram 2

tremt tidig, alla faktorer som är av stor betydelse för den viktiga häckningsstarten. En speciellt kritisk tidsperiod är första halvan av juni, när de flesta småfåglar lägger ägg. Då är honornas födobehov stort och en köldknäpp innebär att många häckningar avbryts. Även i detta avseende var juni 2002 unik. Ingen frostnatt inträffade under denna viktiga period. Se diagram 2. Frostnätter inträffar i genomsnitt ungefär vartannat år. Det finns en baksida med det varma vädret. Varmt väder under sommarhalvåret innebär för det mesta liten nederbörd med risk för torka. På sikt kan ett torrare väder drabba våtmarkshäckande fåglar om myrarna växer igen och myrgölar torkar ut.

Källa: Väder och vatten, SMHI:s tidskrift. Väderdata från Visjövalen.

Summary: The spring 2002 was extremely warm and early. The months April, May and June were all warmer than any other of the last fifteen years (diagram 1), with a corresponding early development of vegetation and insect life. The temperature was never below zero during June which happens only about every second year (diagram 2). In the short term this seems positive to most breeding birds but the long term effects are more difficult to anticipate. Warm weather usually means less rain and more evaporation which can cause problems for wetland birds.

Summary: Diver summer.(page 3) The season 2002 an usually high number of breeding Red throated Divers failed. The reason is probably drought, caused by the warm weather and low precipitation. This means low water level in the divers' breeding pools and problems for them to find a suitable breeding place. Warm and sunny weather also means many people going out to bathe, fish or just rowing a boat, all well known threats especially to Black throated Diver. A good "Diver summer" is chilly, windy and rainy, not unusual in this part of Sweden! Other important causes of Diver deaths outside breeding season is drowning in fish nets or oil pollution.

Smålom Foto Erik Hemmingsson

Lomsommar

Erik Hemmingsson

Vi har den gångna sommaren i gott minne som en varm och solig sommar med lite regn, en sommar idealisk för uteliv och semester med varma kvällar med lite knott och mygg. All mygg och knott hade torkat bort som en följd av det varma vädret med lite nederbörd.

Vid årets ringmärkning av smålom kunde jag konstatera att smålommarnas sommar inte hade varit så gynnsam. Jag började att titta lite närmare på varför så många smålomspar hade avbrutit sina häckningar och jag kunde efter diverse kontroller konstatera att det var den vackra sommaren som var orsak till lommarnas dåliga häckningsframgång. Det gällde framför allt områden utan tillrinnande bäckar. Det torra vädret gjorde att vattenståndet i dessa gölar sjönk och lommarna kunde ej komma upp ur vattnet till sina bon. Redan en sänkning av vattenståndet med en decimeter kan medföra att lommen ej kommer upp i redet om strandbrinken är tvär. På flera ställen kunde jag konstatera att strandbrinkarna var fullkomligt nednötta med blankslitna rötter efter lompars fruktlös försök att komma upp till sina ägg.

Väldigt många storlommar misslyckades också med sina häckningar i år och det beror som vanligt mest på mänskliga störningar. En tidig vår och varm försommar medför att vi vistas i våra sommarhus, badar, fiskar, åker båt, vattenskidor etc. och på så sätt stör eller förstör lommarnas häckningar och då oftast omedvetet. Man måste vara lite av en lomkännare för att förstå att man stör den häckande

lommen. En störd lom går ofta obemärkt ned i vattnet och dyker för att sedan komma upp långt ute på det öppna vattnet där den tyst avvaktar att fridstöraren skall försvinna. Oftast blir äggen nedkylda eller också är någon påpasslig kråka framme och kalasar på äggen.

En bra lomvår och sommar skall nog vara lagom kall, blåsig och regnig. En lom tillbringar ju nästan mer tid under vattnet än ovanpå så lite regn gör inget och så blir störningarna från oss människor minimala. Här i västra Jämtland har vi nog mest lomsomrar enligt vad min familj påstår..

En regnig dag, d v s en fin lomsommar för 13 år sedan ringmärkte jag en lom här i västra Kall och nu för några veckor sedan fick jag igen "min" lom efter 12 år 285 dagar i form av ett datameddelande. Den hade efter all dessa år ironiskt nog drunknat efter att ha fastnat i ett fisknät i Nord Trönderlag. Även en lom kan drunkna. De allra flesta lommarna omkommer just på det viset. En annan fara är oljeutsläpp från tankers. Just nu i skrivade stund (dec) befinner sig större delen av Skandinaviens smålommor i farvattnen kring Holland, England och Frankrike där ett stort utsläpp av råolja har skett i samband med ett tankerhaveri. Hur många lomtjärnar kommer att stå tomma kommande sommar som en följd av människans slarv?

"Min" lom stärker redan tidigare kunskap om att våra lommar i västra Jämtland flyttar rakt västerut till Atlanten och sedan söderut till Holland-Frankrike.

Summary is on page 2, bottom.

Störst, bäst och vackrast bland människor och fåglar vid Ånnsjön 2002

Första danskar...

vid Ånnsjöns fågelstation blev Uffe och Bente från Köpenhamn. Vad kan det vara Uffe fotar? Foto TH

Bästa norska...

ringmärkare blev Åsa. Här med en av sina 465 fåglar.

Gladaste ringmärkare...

var Inger och Anna. Bättre en fågel i handen än tio i skogen tycks i alla fall Inger tycka. Foto TH

Flest på samma bild...

lyckades vi samla här (från vänster till höger): Vera från Tjeckien, Anna från USA, Jonas från Umeå, Kamil och Mila från Tjeckien samt Staffan från Sundsvall
Foto TH

Minst...

av alla var nog den här gärdsmygen, för någon kungsfågel lyckades vi inte fånga det här året.
Foto Mikael Carlsson

Mest beundrad...

blev den nya märkarten försärla av från vänster Peter, Erik, Åsa och Stina. Foto Mikael Carlsson

Bästa greppet...

tog Brita om den här gluttnäppan, Uffe bistår i bakgrunden. Foto TH

Mest oskuldsfulla uppsynen...

hade nog den här unga göken, föga medveten om vilken lång resa den har framför sig och vad impopulär den kommer att bli bland fjällens ängspiplärkor nästa sommar! Foto Åsa Lönneborg.

... och längsta stjärten

av alla hade den dessutom. Foto Mikael Carlsson

Strängaste blicken...

gav oss den här sparyhöken. Foto Gustav Thorell

Största hjälten...

var tveklöst Max, gårdshunden som höll alla minkar i deltat på behörigt avstånd och som själv aldrig ens tänkte tanken att röra vid fåglarna i näten. Foto TH

För tabellbitarna...

Foto Mikael Carlsson

Ringmärkta fåglar 2002

Lövsångare	<i>Phylloscopus trochilus</i>	1048
Gråsiska	<i>Carduelis flammea</i>	523
Grönsiska	<i>Carduelis spinus</i>	444
Bergfink	<i>Fringilla montifringilla</i>	235
Sävsparv	<i>Emberiza schoeniclus</i>	180
Svartvit flugsnappare	<i>Ficedula hypoleuca</i>	174
Talgexe	<i>Parus major</i>	103
Blåhake	<i>Luscinia svecica</i>	94
Gulärla	<i>Motacilla flava</i>	74
Blåmes	<i>Parus caeruleus</i>	58
Rödstjärt	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	58
Järnspurv	<i>Prunella modularis</i>	45
Trädpiplärka	<i>Anthus trivialis</i>	39
Domherre	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	34
Svarthätta	<i>Sylvia atricapilla</i>	32
Rödvingetrast	<i>Turdus musicus</i>	28
Grönfink	<i>Carduelis chloris</i>	27
Rödhake	<i>Erythacus rubecula</i>	26
Gransångare	<i>Phylloscopus collybita</i>	21
Trädgårdssångare	<i>Sylvia borin</i>	18
Björktrast	<i>Turdus pilaris</i>	15
Bofink	<i>Fringilla coelebs</i>	14
Härmsångare	<i>Hippolais icterina</i>	14
Grå flugsnappare	<i>Muscicapa striata</i>	13
Taltrast	<i>Turdus philomelos</i>	13
Ärtsångare	<i>Sylvia curruca</i>	10
Grönsångare	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	9
Talltita	<i>Parus atricapillus</i>	8
Sävsångare	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	6
Buskskvätta	<i>Saxicola rubetra</i>	5
Rödbena	<i>Tringa totanus</i>	5
Grönbena	<i>Tringa glareola</i>	4
Gärdsmyg	<i>Troglodytes troglodytes</i>	4
Ängsplärka	<i>Anthus pratense</i>	4
Kärrsnäppa	<i>Calidris alpina</i>	3
Mindre hackspett	<i>Dendrocopos minor</i>	3
Brushane	<i>Philomachus pugnax</i>	2
Gök	<i>Cuculus canorus</i>	2
Större strandpipare	<i>Charadrius hiaticula</i>	2
Drillsnäppa	<i>Tringa hypoleucos</i>	1
Forsärla	<i>Motacilla cinerea</i>	1
Gluttnäppa	<i>Tringa nebularia</i>	1
Hornuggla	<i>Asio otus</i>	1
Koltrast	<i>Turdus merula</i>	1
Rosenfink	<i>Carpodacus erythrinus</i>	1
Skata	<i>Pica pica</i>	1
Sparvhök	<i>Accipiter nisus</i>	1
Sädesärla	<i>Motacilla alba</i>	1
Trädkrypare	<i>Certhia familiaris</i>	1
Videsparv	<i>Emberiza rustica</i>	1

Ringmärkarnas

Top Twenty 2002

(märkta och kontrollerade fåglar)

Vera Hromadkova	623
Uffe Damm-Andersen	474
Åsa Lönneborg	465
Peter Carlsson	460
Alan Old	325
Thomas Holmberg	271
Stina Dahlblom	235
Mikael Jönsson	220
Bertil Roos	169
Geoffrey Wilkinsson	152
Brita Kjellberg	139
Lars Falkdalén	134
Annika Nilsson	97
Anna Forsman	93
Bente Steffensen	74
Miloslav Hromadka	36
Hans Ryttman	33
Sandra JD	18
Inger Stridh-Andersson	15
Eva Jonsson	8

Vera från Tjeckien toppar listan med Uffe från Danmark på andra plats och Åsa från Norge på tredje. Bäste svensk, Peter Carlsson, kom först på fjärde plats. Notabelt är att två av de tre första platserna intas av kvinnor och listan som helhet består av 50% kvinnor och 50% män. Jämställdheten kan knapast vara större. Inom ringmärkningen totalt är jämlikheten inte lika stor. Av Ringmärkningscentralens registrerade privatmärkare är över 90% män!

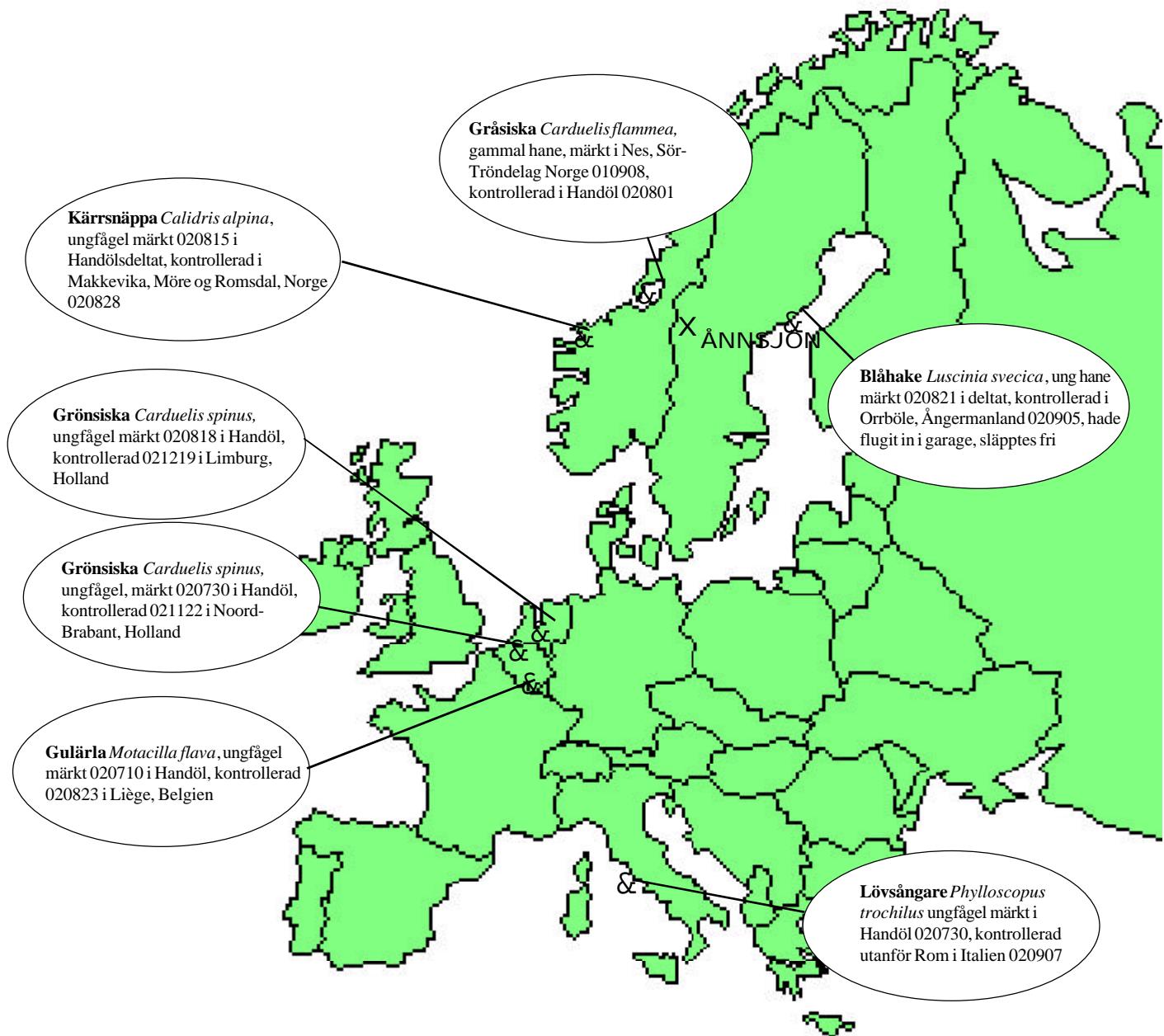
Vems fötter?

Svar på sidan 24!

Summary: List of ringed birds 2002 (left) and list of ringers sorted by numbers of processed birds (above). The question above is "Whose feet?", answer on page 24

Ringmärkningsåterfynd 2002

Samtliga fåglar utom blåhaken i Ångermanland är kontrollerade av ringmärkare och alla har släppts levande! Gulärlan är vårt sydligast fynd hittills, men den är ändå bara i början av sin flyttning då den övervintrar i Afrika. Av lövsångare har vi också tidigare haft Italienåterfynd, vilket visar att de tar en strikt sydlig flyttväg till övervintringsområdet i Afrika. Blåhaken hade kommit lite fel (inte bara att den hade flugit in i ett garage), de tidigare fynd vi har, har visat en sydostlig sträckriktning. Kärrsnäppan är vårt första återfynd av arten och bekräftar våra misstankar att de vadare som rastar i deltat är på väg till norska Atlantkusten.

**Projekt Kungsörn
Jämtland/Härjedalen**
Postgiro nr 579177-7

Kungsörnsåret 2002 i Jämtland/ Härjedalen

Erik Hemmingsson

Vi jobbar som vanligt vidare med vårt arbete att kartlägga och skydda kungsörnarna inom länet. Nytt för i år är att vi stärkt vårt samarbete med länsstyrelsen och att en del av arbetet finansieras med hjälp av statliga medel. Kungsörnen tillhör ju numera de rovdjur där staten ersätter de skador som kungsörnen eventuellt orsakar på t ex renkalvar, hundar etc. Det är väl endast i undantagsfall som kungsörnen ger sig i kast med så pass stora byten. I vintras hade vi ett fall där en finnspets i Strömsundstrakten kom hemspringande med en kungsörn på ryggen. Det är ej helt ovanligt att erfarna kungsörnar slår rödrävar och när hungern gör sig påmind så är det kanske lätt att även en röd finnspets kan råka illa ut. Strömsundsdramat slutade dock lyckligt för när finnspetsen kom hem till husse hoppade örnen av sin transport och de bågge sargade kämparna blev sittande ett tag och tittade på varandra innan örnen slutligen lyfte och flög bort. Blodspåren visade att även kungsörnen fått känna på finnspetsens vassa tänder. Husse i huset var lika orolig för att örnen hade skadats som för sin hund. Finnspetsen fick göra ett veterinärbesök med klippning, omplåstring och en penicillinkur. Det var med andra ord en rätt tilltufsad finnspets som återvände den kvällen hem till husse o matte. Vad som hände med örnen vet vi inte men vi får hoppas att även den har kryat på sig och att den tagit lärdom av händelsen.

Året som har gått var ett fantastiskt örnår som en följd av att lämmeln kom tillbaka efter närmare tjugo års bortavaro. Tänk att en så liten krabat kan vara så livsavgörande för så många arter både direkt och indirekt. Vid lämmelår sjunker predationstrycket på andra arter som t ex skogsfågel, ripa och hare vilka utgör kungsörnens huvudföda. Det blir

således året efter ett lämmelår som blir mest gynnsamt för kungsörnen när det gäller häckningar. I år hade vi 38 kända påbörjade häckningar av vilka 31 fullföljdes med totalt 44 vuxna ungar. Av dessa 31 häckningar resulterade hela 13 kullar i dubbelkullar. Dubbelkull innehåller att två ungar i kullen

Artikelförfattaren med kungsörnunge.

nått flygfärdig ålder vilket är en kvittens på att byte tillgången varit god. Normalt lägger ett kungsörnspar två ägg men det blir oftast bara en unge som överlever. Det är oftast "Kain o Abel"-syndromet som gäller för större rovfåglar vilket innebär att den större dominanta ungen mobbar den mindre vilken slutligen blir dödad och uppäten av sin plågoande. Vid dålig tillgång på mat är det ju

Revir	Område						
	A	B	C	D	E	F	Totalt
Kända	32	14	13	40	13	4	116
Kontrollerade	23	14	9	39	4	1	90
Besatta	10	14	7	21	2	1	55
Häckningar							
Påbörjade	9	7	5	17	0	0	38
Lyckade	9	2	5	15	0	0	31
Lyckade i %	100	29	100	88			82
Antal ungar totalt	14	2	8	20	0	0	44
Ungar/lyckad häckn	1,56	1	1,6	1,3			1,42

bättre att en unge överlever i stället för att bätte svälter ihjäl.

Även i år har vi tyvärr kunnat konstatera att illegal jakt och störningar förekommit på kungsörn. Totalt räknar vi med att fem häckningar spolierats p g a medvetna störningar och vissa tecken tyder på att även skjutvapen varit med i bilden på ett par ställen. I dessa fem fall har polisanmälan gjorts av länsstyrelsen. Du hittar ytterligare information om årsresultatet i tabellen ovan.

Kungsörnens huvudutbredning ligger norr om en linje mellan Sundsvall och Orsa. Ca 95 % av alla Sveriges kungsörnar finns norr om denna linje och endast några få procent söder därom.

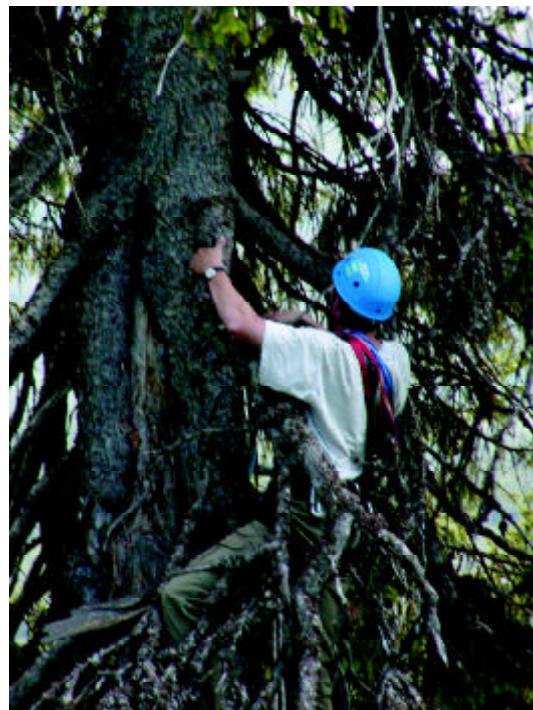
Genom att vi använder samma inventeringskriterier i norra Sverige och i Finland kan vi direkt jämföra

Revir	N:a Sverige	Finland
Kända	577	383
Kontrollerade	496	379
Besatta	365	258
Häckningar		
Påbörjade	239	151
Lyckade	160	117
Lyckade i %	67	77
Antal ungar totalt	209	150
Ungar/lyckad häckn	1,31	1,28

våra resultat trender etc. I tabellen kan du se det nordsvenska resultatet i jämförelse med det finska. Som exempel kan nämnas att vi i norra Sverige får ut 1,31 ungar i snitt per lyckad häckning i år och i Finland är motsvarande siffra 1,28. Vid en jämförelse mellan svenska och finska data kan du också se att värdena avviker väldigt lite från varandra. Andelen misslyckade häckningar är större i Sverige jämfört med Finland vilket kanske kan tolkas som

att vi har mer förföljelse i Sverige.

All ringmärkning sker under ett par intensiva veckor runt midsommar. För att hinna med märkningen så använder vi oss till viss del av helikopter. De personer som klättrar har fått genomgå speciell klättringskurs för att minimera riskerna för olyckor på klättrare och örnar. Vi minimerar också olycksrisken genom att speciell utrustning används vid klättring, säkring och firning

Tomas Bergström på väg upp till ett örnbö. Foto Erik Hemmingsson

I Jämtland/Härjedalen ringmärktes i år 37 ungar av 44 och inom norra Sverige märktes totalt 107 ungar varav 94 försågs med färgring. Färgringmärkningen möjliggör avläsning i fält med kikare. Med hjälp av färgkoderna kan man bestämma var fågeln är märkt och vilket år. De flesta avläsningarna sker vintertid

på åtlar i södra Sverige. Med hjälp av färgringmärkningen går det att följa ungfåglarnas kringflackande liv och deras överlevnad. En av våra kungsörnar som ringmärktes i Offerdal i fjol återfanns i våras död strax söder om Lofoten i Norge.

Genom systematisk inventering bygger vi sakta upp en bild av kungsörnsförekomsten i länet. Sämst kunskap har vi i de östra delarna men hoppas på lite draghjälp av nystartade inventeringslag i Medelpad och Sollefteå. Vi skall försöka att samordna vår verksamhet med dessa två lag samt med den rovdjursinventering som kommer att bedrivas i området kommande vinter.

Under sista veckoslutet i september hölls det sedan vanliga kungsörnssymposiet nere i Dalarna i Grövelsjön. Under två hektiska dagar diskuterades och redovisades fakta om våra kungsörnar i Skandinavien. I symposiet deltog både Norge och Finland. Nu kommande år 2003 kommer norrmännen att ta över symposiet som kommer att hållas i Trondheimstrakten någon gång i september.

Under det kommande året skall vi också fullfölja de miljögiftanalyser på rötägg som påbörjades för ett par år sedan. Äggenanalyserna kommer att ske i Norge genom NINA.

Vi känner ett starkt behov av att utöka samarbetet med både Norge och Finland när det gäller forskning på kungsörn.

Avslutningsvis vill jag passa på att tacka alla som lagt ned arbete på att inventera, rapportera, administrera osv - vi har ett bra kungsörnsprojekt och vårt samarbete med länsstyrelsen har fungerat mycket bra.

Om du har information som du tycker att vi bör kärrna till eller om du vill delta i vår arbete kan du höra av dig till Bengt Warensjö (0684-21322) om det gäller Härjedalen eller till undertecknad (060 552111) om det gäller Jämtland. Bengt och jag ser

Kungsörnbo. Foto Erik Hemmingsson

sedan till att informationen når rätt personer på ett säkert sätt.

Summary: *This is a long term project to monitor the swedish Golden Eagle population. In the Jämtland area this was a very successful year, thanks to abundant lemmings, which means a good food supply. 44 nestlings fledged in the area, 37 were ringed, most of them also with colour rings. The mean number of fledged young/successful breeding was 1,31 which means an unusually high number of breedings with two young. Every autumn there is a Golden Eagle conference, also with participants from Norway and Finland. This cooperation with other Scandinavian countries is considered very important and will be developed. We also have a good cooperation with the local authorities of nature conservancy.*

Kungsörn och jaktfalk i Härjedalen

Bengt Warensjö

Sedan lång tid tillbaka, närmare bestämt sedan 1984, d.v.s. under 19 år, har jag följt både kungsörnens och jaktfalkens populationsutveckling i Härjedalen. Under den tiden har noggranna inventeringar omfattat 16 kungsörnrevir och 9 jaktfalkrevir varje häckningssässong.

Dessa revir är naturligtvis inte de totala revirbesättanden i Härjedalen, eftersom nygamlra revir hittats efter hand, och i år har 33 kungsörnrevir och 12 jaktfalkrevir fått besök, men den kontinuitet, som knutits till de tidigare nämnda, har givit god kunskap om de båda arternas situation och utveckling i Härjedalen.

Kungsörn *Aquila chrysaetos*

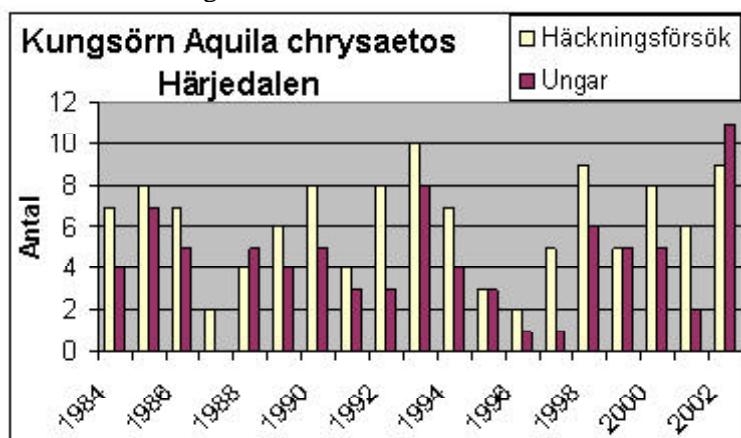
Kungsörnens status i landskapet är stabil, men en förskjutning från fjällnära häckande fåglar till skogslandet kan klart märkas. Det är framförallt det senaste årtiondet, som denna skillnad utkristalliseras. Även 2002, som blev det mest framgångsrika året hittills, var inget undantag, när det gäller skillnaden mellan fjäll och skogsland. Visserligen hade några par i fjällområdet ett lyckosamt resultat, men jämför man med skogslandets resultat det här året, så är ändå olikheterna stora. Den goda tillgången på fjällämlar under vintern och försommaren hade säkert en avgörande betydelse för häckningsresultatets utfall. Lämlar påträffades långt ner i skogslandet och fanns också följdentligt bland bytesresterna i flera bon. Att väder och vind kan påverka, hur framgångsrika eller inte de olika paren blir, är ställt utom allt tvivel. För väderutsatta bolägen kan blöta och blåsiga perioder bli rena katastrofen. Flera exempel har under årens lopp kunnat verifieras i form av knäckta grenar och

nedblåsta bon, där krossade ägg eller döda ungar visat naturens obarmhärtighet. Det är snarare regel än undantag att under någon tid av häckningssäsongen vädret gör situationen allvarlig för vissa par.

Vintern och våren 2002 var det dock mycket gynnsamt med långa perioder av klart väder och alla minns vi den här sommaren med lite nederbörd och varma dagar. Det blev nu tredje året i rad, som örarna lyckades över förväntan med att få många ungar på vingar i Härjedalen. Mycket sällan ”orkar” nämligen ett revirpar producera ungar år efter år. Under dessa 19 år, som undersökningen pågått, har jag endast vid tre revir haft en upprepning tre år i rad och det är mycket ovanligt. Upprepning två år i rad är bara det en stor påfrestning troligen. Då skall man komma ihåg att de senaste åren har inventeringen omfattat över 30 revir i Härjedalen. Jag har med andra ord haft ett stort material att jämföra med. Bra och dåliga revir, är ett påstående, som naturligtvis har sin förklaring på något sätt. Bra boläge och utmärkta jaktmärker är en förutsättning för att lyckas flera år i rad.

Revir som stått tomma i många år, kan plötsligt bli återbesatta. Finns förutsättningarna kvar med tillgång till boträd eller klippavsatser och goda jaktmärker fria från störningar, kommer förr eller senare en etablering. Dessa revir får därför inte underskattas och besöks också nästan årligen.

Av 34 kända kungsörnrevir har **33 kontrollerats**. 20 revir har varit besatta. **14 par** lyckades få fram totalt **19 ungar**. 18 ungar ringmärktes och av dessa fick **14 färgringar**. Se även område D i tabellen i Erik Hemmingssons artikel.

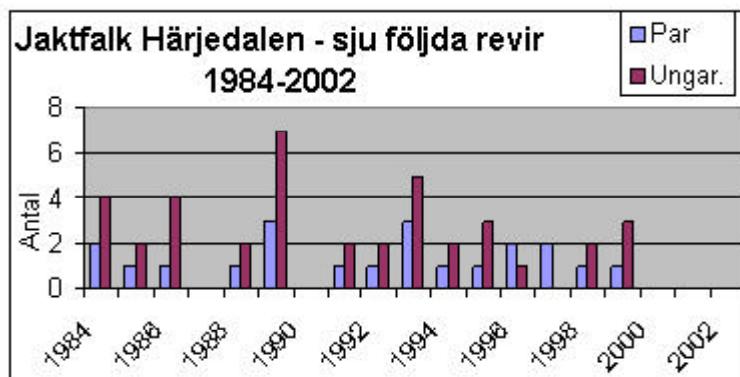

Jaktfalk *Falco rusticolus*

Om kungsörnens status är stabil i landskapet, är det någonting helt annat för vår största och mest sårbara falk, jaktfalken. Den har antagligen aldrig varit direkt talrik i den Härjedalska fjällvärlden, men gamla bohyllor med rester från falkhäckningar, vittnar om inmutade revir i hela fjällkedjan. Den statistik som ligger till grund för min uppfattning att jaktfalken har gått tillbaka kraftigt i Härjedalens fjällvärld, grundar sig på 9 revir, som alla någon gång under de gångna åren haft minst en lyckad häckning. Som mest kunde tre lyckade häckningar med 7 flygga ungar noteras, men de senaste tre åren har endast någon enstaka falk iakttagits i reviren och det har aldrig hänt förut, att häckningar helt uteblivit flera år i rad. Att inte jaktfalken svarade på den rika lämmeltillgången och lyckades i något fall i de här reviren är synnerligen märkligt. Det verkar som om falkarna helt enkelt är borta och i så fall har delar av landskapet förlorat en oersättlig tillgång. Jag har alltsedan den s.k. fria småviltjakten infördes på statens mark på hösten 1993, varnat för den här utvecklingen för jaktfalken i Härjedalens ganska begränsade, lättillgängliga fjällområden. Jaktrycket per ytenhet lär också vara

bland det högsta i Jämtlands län. Länsstyrelsen har märkt en viss förskjutning av jakttrycket söderut den senaste jaktsäsongen, vilket inneburit att Härjedalen fått ta emot fler jägare än tidigare, vilket borde innehålla, att det blir ännu svårare för jaktfalken att återta förlorad mark. Dessutom används fortfarande blyhagel som kan vålla förgiftningar på predatorerna. Statistiken visar att något inte stämmer. Ett önskemål vore att falkreviren fredades helt från ripjakten. Till skillnad från kungsörnarna har falkarna inget skogsland att förnygra sig i !

Egentligen är den här redogörelsen inte helt korrekt. Utöver de nio inventerade reviren har ytterligare tre undersökts med gott resultat. I två av dessa, IDUN och SUNNA, blev det totalt sju ungar, varav tre ringmärktes. Ett nygammalt revir upptäcktes också, där en ensam falk uppehöll sig. Det här visar, tycker jag, att jaktfalken har möjligheter att överleva, men den kräver avlägsna, fredade och opåverkade jaktmarker för egen del. Tyvärr är stora delar av Härjedalens fjällområden upplåtna för jakt, skoteråkning, helikopterskidåkning och äventyrsport, vilket sammanlagt påverkar den biologiska mångfalden.

Summary: In Härjedalen, the southern part of this county, Bengt Warensjö has surveyed a great part of the Golden Eagle and Gyr Falcon populations for 19 years. The total Golden Eagle population is stable, but there has been a shift from mountain breeders to forest breeders. This year, 2002, was the most successful year so far. The breeding result is shown in the first diagram (page 11) with light columns indicating number of breeding attempts and darker columns number of fledged young.

The situation for the Gyr Falcon is not so good. Of 9 known territories, at most 3 pairs have bred the same year, 1990, producing 7 young. Not one pair has bred in these territories the last three years. See the diagram above, the left a little brighter column shows the number of breeding pairs and the right, somewhat darker column shows the number of fledged young. However two pairs of Gyr Falcon have bred successfully in another part of the county. Nevertheless, the Gyr Falcon population has shown a remarkable decline. The reason is not known, but increased tourism and increasing small game hunting are probable explanations.

Projekt Jaktfalk 2002

Ulla Falkdalen

Fältarbetet i Projekt Jaktfalk i Jämtland- och Härjedalsfjällen sköttes under 2002 av 13 ideellt arbetande personer. Vi hade också god hjälp av några av länsstyrelsens naturbevakare.

Inventeringarna bedrevs främst till fots eller på skidor. I mindre utsträckning användes snöskoter och häst. Som transportmedel under ringmärkningen nyttjades helikopter och ett enmotorigt sjöflygplan från 1944.

Rekordår

Resultatet av undersökningarna visar att 2002 var ett osedvanligt gynnsamt år för jaktfalkarna. Vi har under den tid vi undersökt jaktfalkpopulationen, alltså snart tio år, aldrig förr sett ett sådant lyckat resultat. Vädret var fantastiskt fint under i stort sett hela häckningsperioden, vilket säkert var positivt för jaktfalkarnas möjlighet att jaga. Den viktigaste faktorn torde dock vara att födotillgången var ovanligt god som följd av den rikliga tillgången på lämlar och andra gnagare. Jaktfalkarna drog nytta av lämlarna både direkt som föda och indirekt genom att andra rovdjur åt mer gnagare och därmed sparade fler ripor som är jaktfalkens viktigaste föda.

Under 2002 blev det faktiskt ovanligt många jaktfalkhäckningar och ungar över i stort sett hela svenska fjällkedjan. Sammanlagt 151 jaktfalkungar kläcktes i Sverige, vilket innebar en ökning med 51% jämfört med 2001. Jaktfalkpopulationens kraftiga uppgång under detta år, visar hur viktigt det är med god födotillgång för jaktfalken. Flera av de revir som stått tomma under många år har under 2002 återigen varit besatta av jaktfalkar. Tyvärr försvann lämlarna åtminstone i Jämtlandsfjällen under vårvintern, så bistrare tider lär vänta.

Projektledaren med ett av sina studieobjekt.

Häckningsresultat Jämtland

40 ungar producerades på 12 lyckade häckningar i Jämtland (område A-C, se fig), vilket gav ett ovanligt högt medeltal på 3,3 ungar per häckning. Normalt ligger detta runt 2,67.

Tolv lyckade häckningar är mer än normalt i landskapet Jämtland. År 2000 blev det bara fem lyckade häckningar i landskapet. Det året blev det ingen häckning alls i norra Jämtland (område A) där det bedrivits en intensiv ripjakt som kan ha inverkat negativt på födotillgången. I detta område blev det i år fyra lyckade häckningar och 13 ungar, vilket var mycket glädjande. Även område C lyckades exceptionellt bra under 2002 med hela sju lyckade häckningar och 25 ungar. Ett område som varit bekymmersamt både beträffande örnar och jaktfalkar de senaste åren är område B där vi i år bara fick en lyckad jaktfalkhäckning. Det var också i detta område som två jaktfalkungar hittades ihjälslagna i juni 2001.

Häckningsresultat Härjedalen

Härjedalen (område D) hade ett bättre år än normalt, med fem besatta revir. Under många år har flertalet jaktfalkrevir stått tomma i Härjedalen som är ett relativt exploaterat och lättillgängligt landskap för många turister och ripjägare. Två lyckade häckningar kunde konstateras, men en sen rapport skvallrar om ytterligare en lyckad häckning där dock ungarna ej kunde räknas i tid. 2002 års goda födotillgång vände på den tidigare dystra bilden för Härjedalens jaktfalkar, åtminstone tillfälligtvis.

Drunknad jaktfalk

Bland häckningar på lite udda platser under 2002 var den vid det välbesökte turistmålet i Nordrämen. Där blev det en överraskande häckning redan ifjol. Till vår förvåning satsade jaktfalkarna på samma hylla även denna säsong och fick återigen fyra ungar. I år blev det dock många fler besökare på platsen, sedan nyheten spridits på olika sätt, bla genom Club 300. Detta fick både positiva och negativa följer. Det positiva var att det kom många rapporter om hur häckningen fortskred och hur det gick för ungarna. Det negativa var att ungfåglarna blev alltför tama och därmed också lättåtkomliga för närgångna besökare. Trots att både naturbevakare och polis ibland patrullerade i området och även stängde av området tidvis, så hände något med åtminstone en av ungarna, kanske två. Vid ett tillfälle upptäckte en besökande ornitolog en ungfågel med stjärtfjädrarna i oordning. En annan besökare sade sig ha sett en falk med skadat ben på platsen. Om den skadats i samband med att någon försökt fånga den, eller om den kan ha kolliderat med en bil på den närliggande vägen är oklart.

En adult jaktfalk rapporterades nästan blivit påkörd av en bil då den skulle flyga över den närliggande vägen, men den klarade sig lyckligtvis.

Den 12 juli hittades en av de flygga ungfåglarna drunknad i forsen. Det var två fiskare som upptäckte den döda fågeln i vattnet och noterade att den var ringmärkt. Kullen som bestod av fyra friska ungar hade ringmärkts en månad tidigare. Vad ungfågeln hade råkat ut för är svårt att säga, eftersom den inte tillvaratogs och undersöktes. Fiskarna slängde tyvärr tillbaka den döda fågeln och tog inte heller vara på ringarna.

Det är också osäkert om det var den skadade ungfågeln som senare hittades drunknad. Den senaste rapporten som projektet fått från besökande på platsen var daterad den 17 juli. Då sågs endast två ungfåglar flyga omkring i området. Om det

Jaktfalkunge Foto Ulla Falkdalens

betyder att ytterligare en ungfågel försunnit eller om den bara satt dold vid detta tillfälle, vet vi inte. Det är tydligt att bevakningen får skärpas om det blir ytterligare jaktfalkhäckningar på platsen kommande år. Det skulle dock kräva ytterligare ekonomiska medel för bevakningsutrustning, och/eller dygnet-runt-bevakning på platsen med hjälp av många ideella personer.

Då jag vet att många ornitologer fått vetskaps om

Område	A	B	C	D	A-D(totalt)	
	2002				2002	2001
Revir						
Kända	12	9	16	14	51	49
Kontrollerade	11	8	15	14	48	43
Besatta (ad par)	5	4	10	5	24	20
Häckningar						
Lyckade	4	1	7	2	14	11
Ungar totalt	13	2	25	7	47	38
Ungar/lyck. häckn.	3,25	2,0	3,6	3,5	3,36	3,45

den här lokalen och även varit där, hoppas jag få ytterligare rapporter om observationer av jaktfalkar och kanske också något tips om vad som kan ha hänt. Uppgifter om jaktfalkobservationer från övriga länet är förstås också mycket välkomna och kan skickas till projektet på nedanstående adress.

Projekt Jaktfalk i media 2002

Under året har Projekt Jaktfalk medverkat vid många tillfällen i svensk och norsk media både TV, radio och tidningar. En del av reportagen rörde de ihjälslagna jaktfalkungarna i Skäckerfjällen från 2001, som vi fick obduktionsresultaten på vid årsskiftet. Men det blev också en del andra reportage och artiklar, exempelvis i **Våra Rovdjur nr 1: 2002, Fågelvännen nr 3:2002** samt **DN lördag 2002-09-21**.

Tack

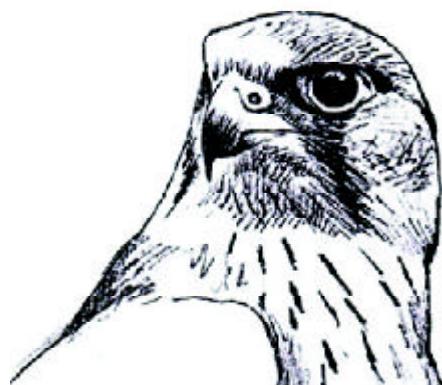
Varmt tack till projektets bidragsgivare och gynnare 2002; **Alvins fond, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Ångpanneföreningen, Lundhags och Ageto AB.** Många tack också till följande personer som medverkat i fältarbetet eller rapporterat enstaka observationer; **Bengt Warensjö, Alf Nordin, Gunnar Lind, Janne Eriksson, Tomas Bergström, Erik Hemmingsson, Lars Falkdalen, Bo Totterman, Göran Andersson, Tor Persson, Andreas Gustavsson, Benckt Aspmann, Jörgen Andersson, Olof T Johansson, Lars Magnusson, Mikael Leander, Peter Rolén, Tomas Ekberg, Jim Sundberg, Hans-Olov Bond, Börje Kollmats, Claes Persson, Tom Österås, Svein Arne Bratli, Knut Age Storstad, Knut Klefbom, Fredrik Andersson, Bojan Edfors, Göran Abel,**

Lars Andersson, naturbevakarna Christer Edsholm, Alf Kjellström, Håkan Berglund, Jan-Olov Andersson, Bert-Ivan Mattson och Lars Liljemark, samt poliserna Janne Antonsson och Göran Andrén.

Summary: 2002 was very successful for the Gyr Falcon population in the mountain region of Sweden. A total of 151 fledglings were produced which is more than 50% more than the year before. The weather was favourable during the whole breeding season and food was abundant thanks to plenty of lemmings, which is good for the Gyr Falcons both directly and indirectly (Grouse are more numerous during lemming years). In Jamtland 40 fledglings were produced in 12 successful breedings. Härjedalen (area D) has had a weak population for several years, but at least two, maybe three, successful breedings occurred this year. One fledged young falcon was found drowned near the nest in the north of Jamtland. Frequent human disturbance could be the cause of death.

Ulla Falkdalen

Projekt Jaktfalk
C/o Ulla Falkdalen
Frimans väg 251
832 54 Frösön
Tel: 063 -100209
falkdalen@bredband.net

Jaktfalk *Falco rusticolus*. Teckning Staffan Ullström.

Populationsövervakningen 2002

Positiv utveckling för många arter

Den generella trenden med positiv utveckling för flera arter med tyngdpunkten i sin utbredning i mer sydliga låglandsområden fortsätter. Överhuvudtaget har detta år varit positivt för de flesta arter och det är få som har backat. Även traditionella fjällarter som ljungpipare, småspov, dalripa, blåhake har ökat. Silvertärnan har efter två svaga år återtagit normal numerär.

Sydliga arter ökar

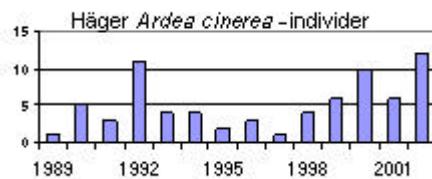
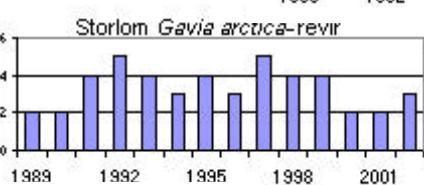
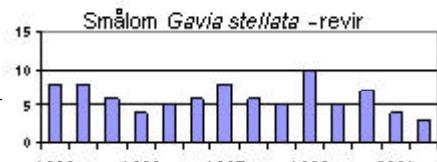
Sydliga arter som fortsätter att öka eller åtminstone inte backar är häger, tofsvipa (som återvänt efter flera mycket svaga år) storspov, bofink, gröniska, grönfink, svarthätta, rödstjärt, trädpiplärka och järnspurv. Arter som ännu inte kan sägas ha fasta populationer i området men som gör tydliga framstöt är svarthakedopping (två par vid Ann), sothöna (vid Ann), forsärla (den första i stationens historia ringmärkt i år) och dvärgmås.

Tidig vår och lämmelår

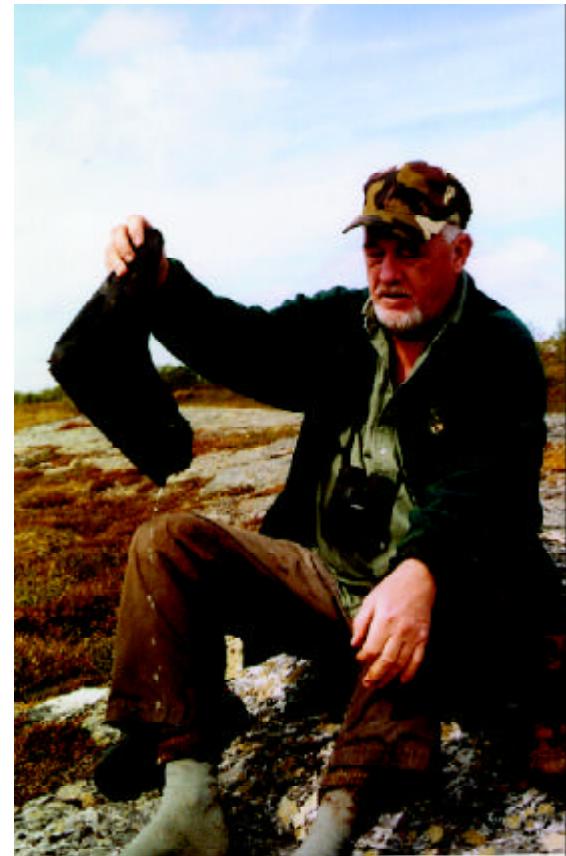
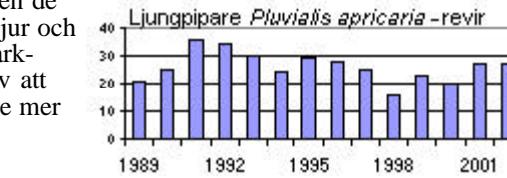
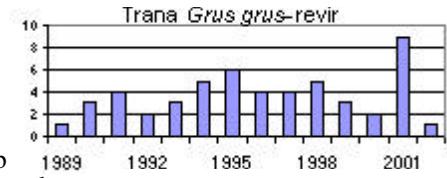
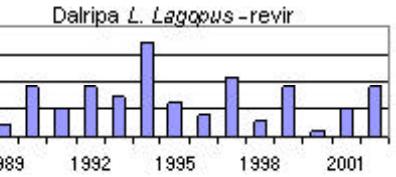
Huvudorsaken till den positiva utvecklingen är sannolikt två samverkande faktorer, dels lämmelåret 2001, dels den extremt tidiga våren 2002 och frånvaron av väderbakslag under den tidiga häckningsperioden. Lämmelår är gynnsamt för många fågelgrupper. Att de som lever på lämlar som hökuggla, jorduggla och fjällabb gynnas är lätt att förstå, men även de arter som normalt jagas av rovdjur och rovfåglar (bl a ripor, vadare, markhäckande tättingar) drar nytta av att rovfåglar och rovdjur föredrar de mer lättfångade lämlarna och andra smågnagare.

Tofsvipan har kommit tillbaka

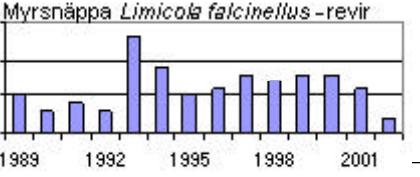
Tofsvipans snabba återkomst var oväntad och en fyrdubbling i antal på ett år kan knappast förklaras på annat sätt att det skett en invandring utifrån. Tofsvipan är ingen fjällfågel och på de fjällnära myrarna befinner den sig sannolikt på den yttersta marginalen när det gäller förutsättningar för häckning. Att den ökar så markant en extremt tidig vår tyder dels på att den är beroende av tidig snösmältning för att kunna etablera sig, dels att det finns en angränsande(?) population som producerar ett överskott som snabbt kan etablera sig i nya områden när tillfälle ges.

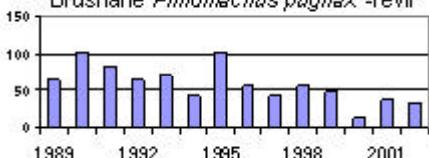

Våtmarksfåglar -
hela detta uppslag

En myrinventerares vedermödror - Bo Totteman tömmer sina kängor på Blåhammarmyrren. Foto TH

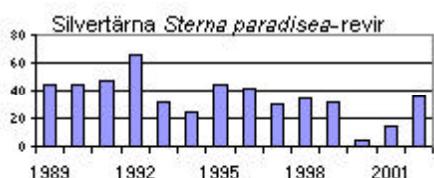
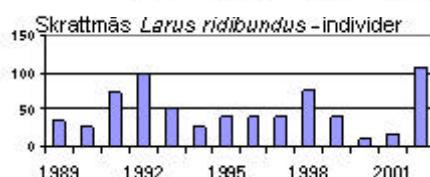
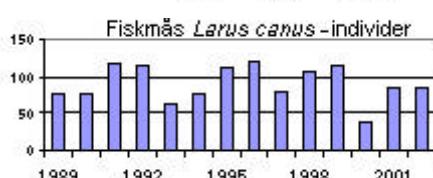
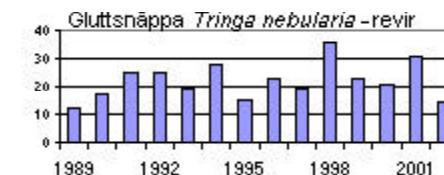
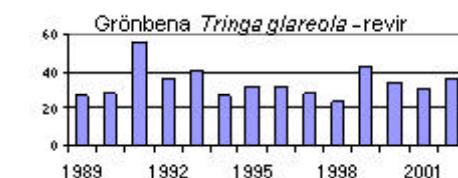
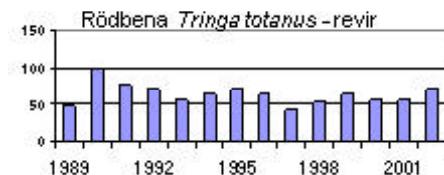
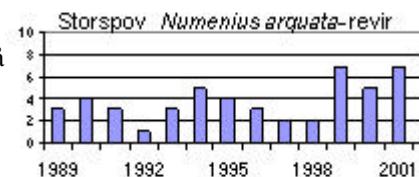
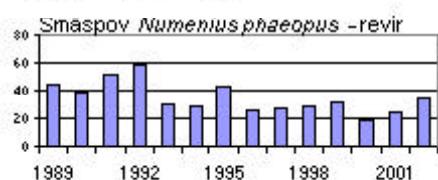

Hägern ökar också märkbart. Det synes i första hand vara kolonin i Ånn som växer och flertalet fåglar som observeras under myrinventeringen är ute på fisketurerna längs Ånnsjöns stränder. Rapporter kommer också om etableringar på andra håll i Västjämtland, bland annat i Åre.

Arter som minskat

För både trana och smålom noterades ovanligt låga siffror under årets myrinventering. Bägge är dock synnerligen långlivade arter och det finns ingen anledning att misstänka någon kraftig populationsminskning. För tranans del kan förklaringen vara så enkel att en tidig vår lett till tidigare häckning och att flertalet häckande tranpar haft relativt stora ungar redan i mitten av juni när vi gör myrinventeringen. Då drar tranorna iväg och blir utomordentligt svåra att upptäcka. I ett fall vet vi att så är fallet. Ett par uppehöll sig med en liten unge på Asvallmyren vid Storlien i början av juni. När myren inventerades ett par veckor senare varken sågs eller hördes några tranor. Smålommens tillbakagång kan ha med torka att göra. Se särskild artikel av Erik Hemmingsson! Brushanen fortsätter att stadigt minska. Det är svårt att hitta lokala förklaringar i häckningsområdet.

Alla diagram på detta uppdrag är från myrinventeringen

Myrinventeringen

har nu pågått i 14 år. Sammanlagt 1700 hektar myrmark inventeras under perioden 10-20 juni - samma myrar varje år. Flertalet myrar ligger runt Ånnsjön, men några ligger i trakten av Storlien och mellan Storlien och Blåhammaren. De flesta myrarna är blöta och gölrika.

Summary: Wetland species 2002. The diagrams show the results of the annual mire census, including a number of small and wet mires with a total area of 1700 hectares. Most species showed a positive trend this year, at least partly due to warm weather. Species like Golden Plover, Arctic Tern and Whimbrel have increased. Lapwing has returned after some very weak years. The dry weather could have been negative for species like Red throated Diver and Broad-billed Sandpiper.

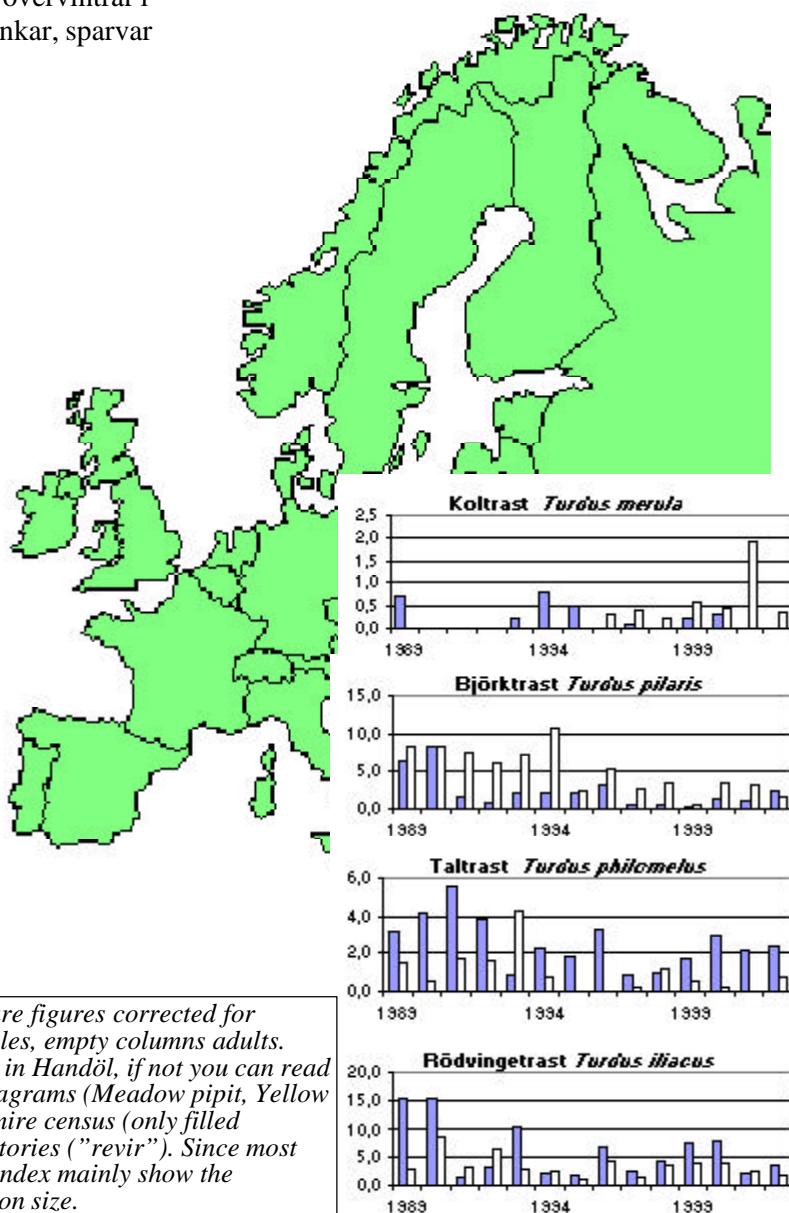
Gluttnäppa

Kortflyttare

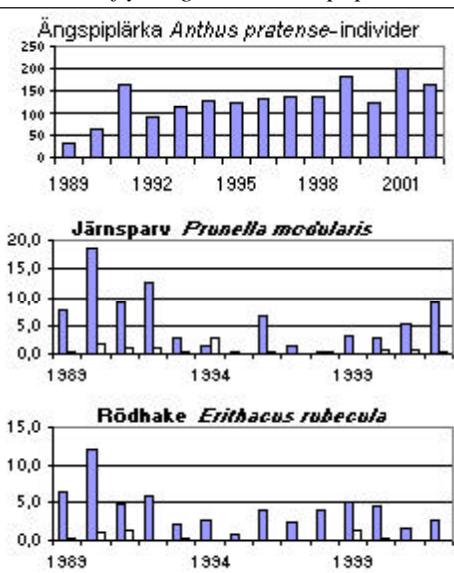
utgör en brokig samling arter som alla övervintrar i Europa. Trastar, rödhake, järnspary, finkar, sparvar och siskor hör hit.

DIAGRAMMEN

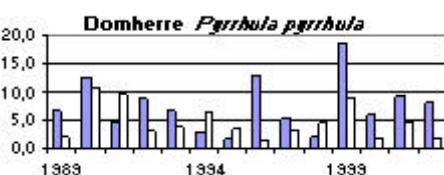
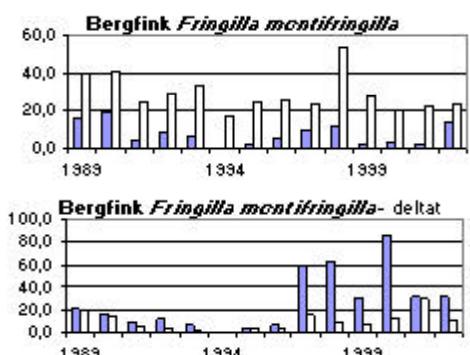
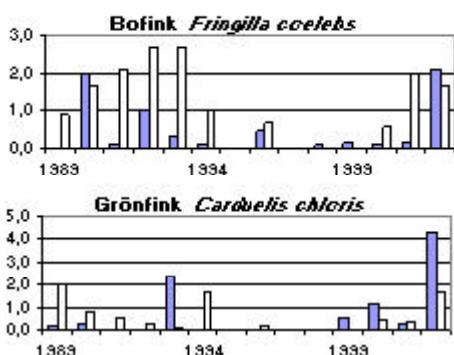
De flesta diagrammen på denna och de följande sidorna redovisar fångstindexvärden, dvs antalet fångade fåglar inom det standardiserade nätfångstprogrammet med korrektion för fångstinsatsen. Om inget annat står avses fångsten i Handöl. Vissa arter fångas främst i deltat och då är detta särskilt angivet. I fångstindexdiagrammen finns två typer av staplar, fyllda och ofylda. De fylda avser ungfåglar (årets ungar) och de ofylda äldre fåglar. Hos flertalet arter fångas övervägande ungfåglar och diagrammen visar därmed främst häckningsframgången snarare en populationsstorleken, men givetvis finns en visst samband mellan de båda. Förutom fångstdiagram finns även några myrinventeringsdiagram (antal noterade individer eller revir, gäller ängspiplärka, gulärla och sävsparv) och holkhäckningsdiagram.

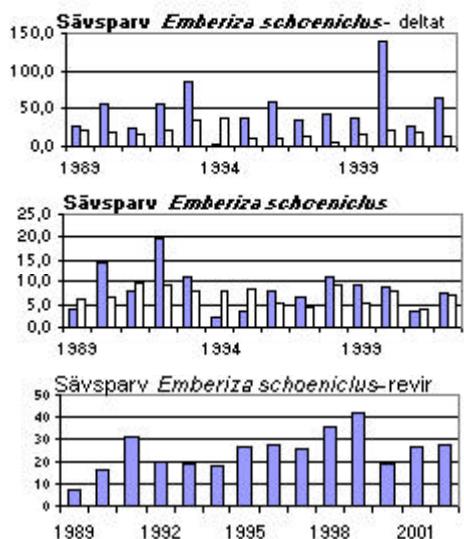
The diagrams show capture index (capture figures corrected for capture effort). Filled columns are juveniles, empty columns adults.
Most diagrams are from the ringing area in Handöl, if not you can read "deltat" in head of the diagram. Some diagrams (Meadow pipit, Yellow Wagtail and Reed bunting) are from the mire census (only filled columns) the showing individuals or territories ("revir"). Since most captured birds are juveniles the capture index mainly show the production of young rather than population size.

Ringmärkarboden i Handöl. Ringing hut in Handöl. Foto Helle Nielsen.

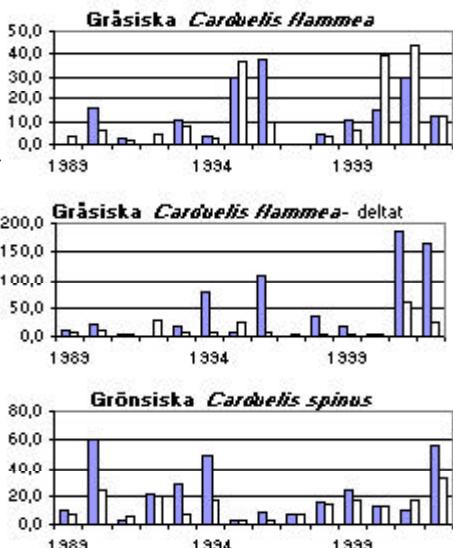
Flera kortflyttare (liksom flertalet långflyttare) följer en generell populationsutveckling med god förekomst kring 1990, nedgång i mitten av nittioåret och nu i början av 2000-talet en uppgång igen. Ett sådant mönster följer exempelvis järnspark, bofink och grönfink. På tydlig uppgång är också koltrast och grönsiska. Gråsiskan hade en topp förra året och verkar nu vara på väg neråt. Gråsiskan uppvisar stora variationer inte bara i antal utan också i förhållanden unga/gamla fåglar och här är också skillnader mellan Handöl och deltat. Även bergfinken visar olika trender i Handöl och i deltat. I Handöl har vi en stabil fångst av gamla bergfinkar som sannolikt mest utgörs av fåglar som häckar i omgivningen. Här ser vi ingen påtaglig trend. I deltat, däremot, har andelen ungfåglar alltid varit i majoritet och de har dessutom ökat påtagligt under senare år. Kanske speglar det en ökning av arten i ett större område, något som inte syns i Handöl där den häckande bergfinkpopulationen sedan länge sannolikt är mättad? Sävsparven har en stabil förekomst utan stora variationer.

Summary: Short distant migrants. Most species show a common trend with high numbers in the beginning of the last decade, lower in the middle and now a new increase (see diagrams and compare with long distant migrants) Siskin and Redpoll do not follow the general trend. The Redpoll and Brambling also show different trends in our two ringing sites, maybe because Handöl is a breeding area while the delta is not.

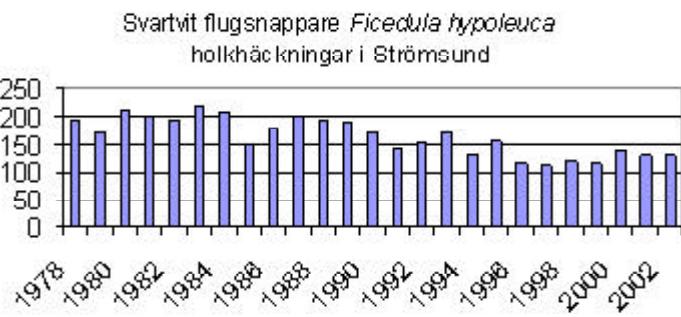
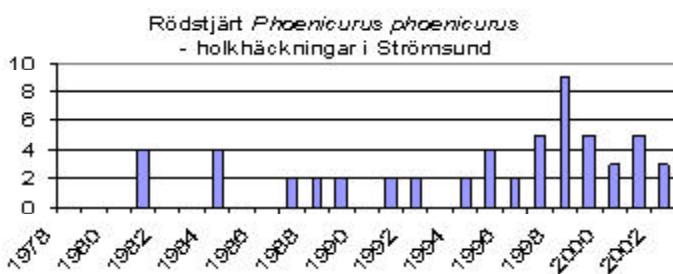

Gråsiska Redpoll

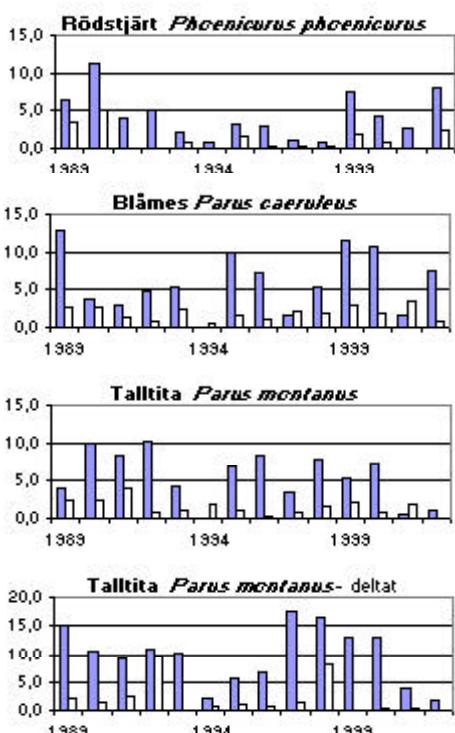
Ringmärkningsområdet i deltat. Ringing area in the delta. Foto Mikael Carlsson.

Hålhäckande tättingar

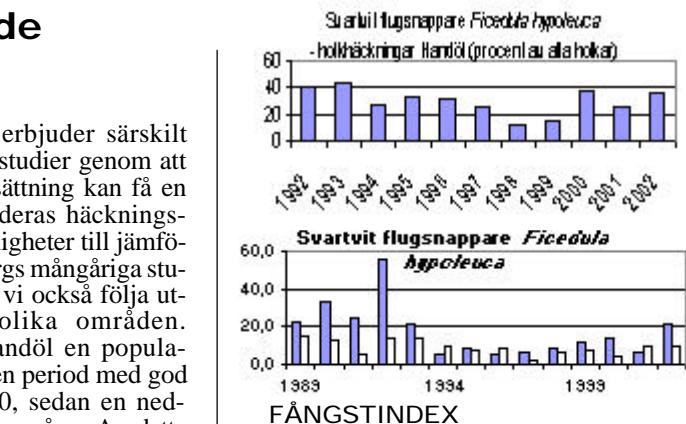
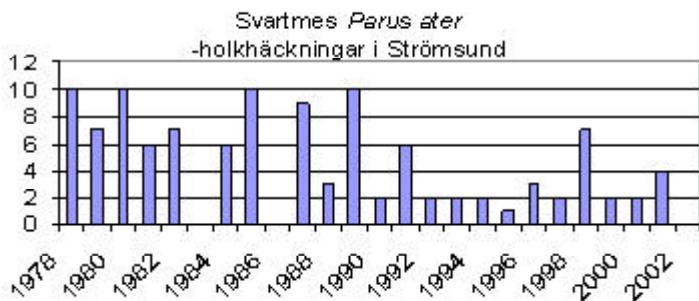
FÄNGSTINDEX -alla tabeller nedan

Summary: Hole-nesting passerines are studied in two areas, Handöl and Strömsund. Redstart and Great Tit are increasing. Pied Flycatcher is increasing in Handöl but is rather constant in Strömsund. Breedings were extremely early in Handöl this year. Blue Tit is increasing and Willow Tit decreasing in Handöl (data from Strömsund is missing)

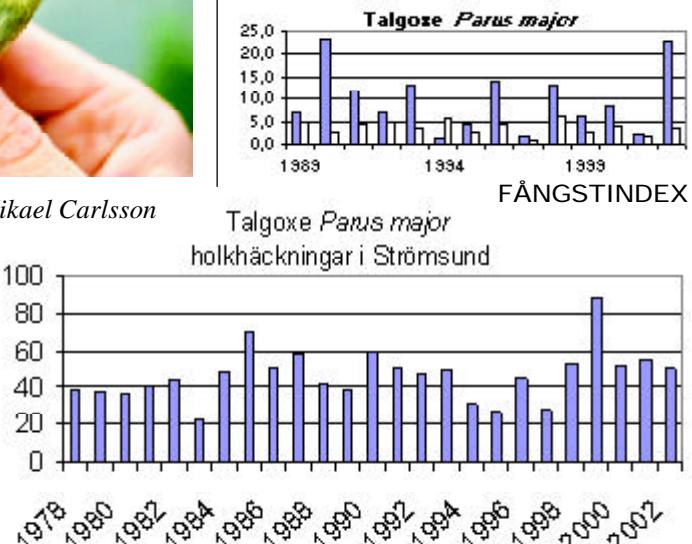

Blåmes *Parus caeruleus* Foto Mikael Carlsson

2002 var dock extremt positivt i detta avseendet - varmt under senvår och början av sommaren utan bakslag. Flugsnapparnas ruvning började också extremt tidigt, mediandatum 4/6, vilket är ungefär en vecka tidigare än normalt. Talgoxen och blåmesen har också haft ett bra år. Även i Strömsund visar talgoxen en positiv utveckling under de senaste åren, sannolikt betyder de milda vintrarna en hel del. För blåmesen saknar vi bra data från Strömsundsområdet.

Barrskogmesarna svartmes och talltita är svårare att följa. Sparsamma data från Strömsund talar för att svartmesen varit mindre vanlig de senaste tio åren, från Ånnsjön har vi inga pålitliga data. Det har vi däremot för talltita som visar en markant nedgång de senaste två åren. Det har vi ännu ingen bra förklaring till.

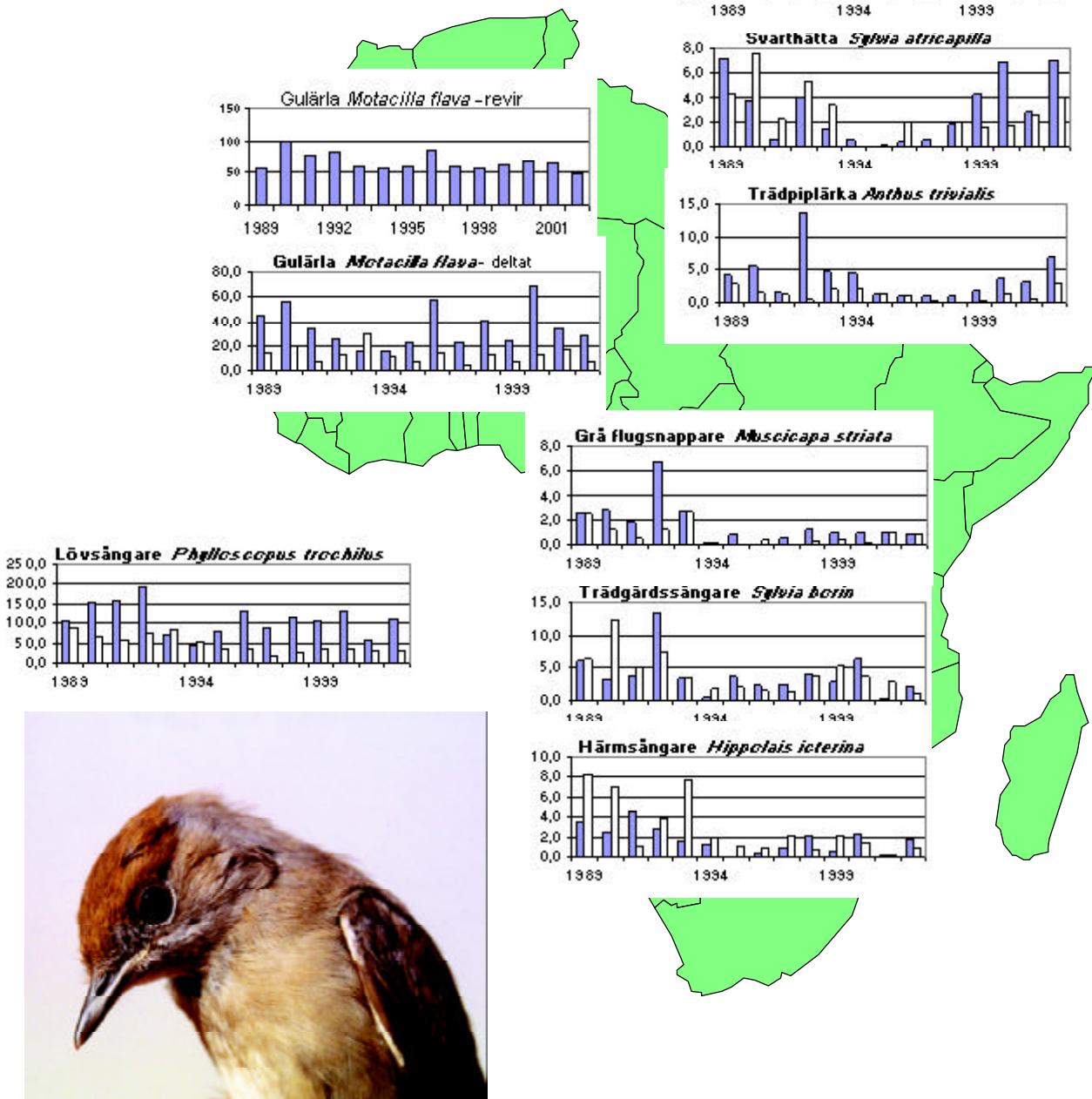

Långflyttare

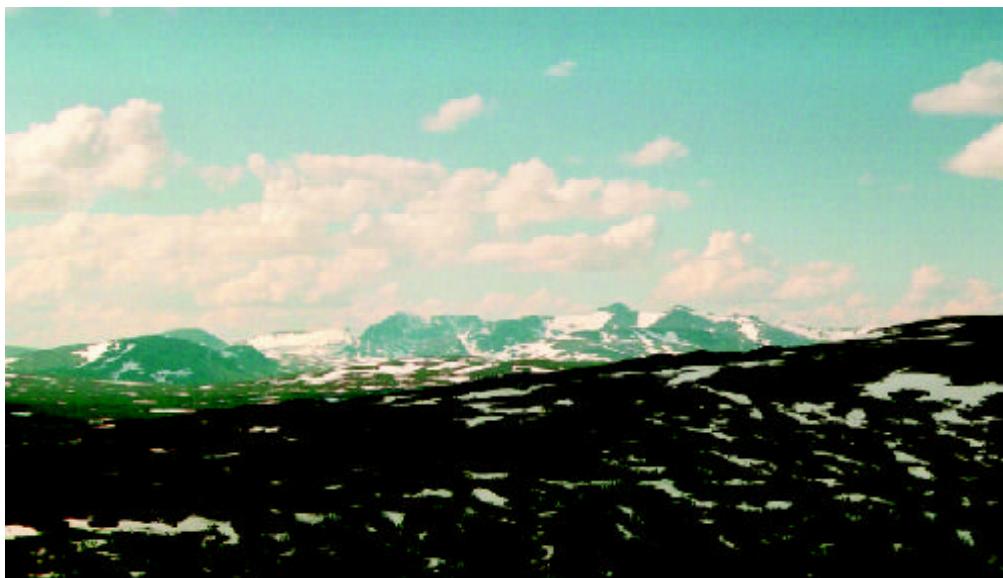
Långflyttarna är mer eller mindre insektsberoende och anländer sent (senare halvan av maj) och flyttar tidigt (i augusti). Med undantag av blåhaken övervintrar de alla i Afrika. Flera arter har sina yttersta utposter i Annssjöområdet (härmsångare, trädgårdssångare, grå flugsnappare, svarthätta) med stora variationer i förekomsten. Populationsdynamiken hos de arterna är rätt likartad med god förekomst kring 1990, en tydlig nedgång i mitten av 90-talet och nu åter en uppgång kring millenieskiften. Tydligast märks denna återkomst hos trädpiplärka och svarthätta medan härmsångare och grå flugsnappare haft betydligt svårare att återhämta sig efter nedgången under mitten av 90-talet. Gulärla och lövsångaren - den sannolikt talrikaste tättingen i området nedanför fjällheden - har haft en liknande, men inte lika uttalad variation. En så utpräglad fjällart som blåhaken tycks ha haft en bra häckningssäsong, att döma av ringmärkningsresultatet i deltat. Däremot har vi fångat mycket få blåhakar i Handöl, vilket i första hand skulle peka på att de unga blåhakarna ändrat sina rastningsvanor. I den mer slutna terrängen i Handöl är fångst-siffrorna för blåhake alltid lägre än i deltat, en skillnad som alltså tenderat att öka.

Alla diagram denna sida, utom övre gulärlediagrammet (myrinventering) är fångstindex

Summary. Long distant migrants - more or less insect feeders. Most species show a general pattern of good figures in the beginning of the nineties, low population in the middle and now increasing population again. Bluethroat - the only species not wintering in Africa is more stable.

Svarthätta Blackcap

Motiv från Ånnsjöfjället. Foto Mikael Carlsson

Fjällinventeringen 2002

Årets fjällrutter genomfördes i juni och början av juli i Ånnsjöfjället, Flatruet och Stekenjokk. I Stekenjokk och på Flatruet inventerades samma rutter som förra året. Inventerare är Bengt Warensjö (Flatruet), Tor Persson och Håkan Sjölin (båda Stekenjokk). I tabellen intill presenteras en jämförelse mellan 2001 och 2002 i de båda områdena. Den inventerade sträckan är betydligt längre i Stekenjokk än på Flatruet (23 resp 7 km). Tar man hänsyn till detta kan man konstatera att fågeltätheten är ungefär den samma i båda områdena. Skillnaderna mellan åren är små. Fjällabb, ljungpipare, fjällripa, större strandpipare och mosnäppa har inte undergått några större förändringar, medan lappspurv och kärrsnäppa har minskat. För flertalet arter är dock antalet observationer så få att det inte går att uttala sig om förändringar i det här korta perspektivet. Värdet av dessa räkningar ökar ju längre man håller på.

Summary: Results from mountain line transects in two areas (Stekenjokk and Flatruet) are presented in the table. Lapland Bunting and Dunlin have decreased, most other species show no great changes. The investigation is planned to continue.

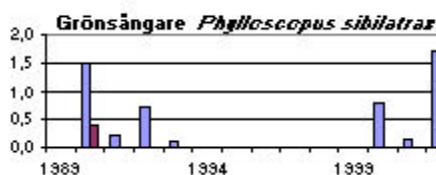
		Flatruet		Stekenjokk	
		2001	2002	2001	2002
Alfågel	<i>Clangula hyemalis</i>		3	6	7
Bergand	<i>Aegithya marina</i>			5	5
Björktrast	<i>Turdus pilaris</i>			10	1
Brushane	<i>Philomachus pugnax</i>			1	
Dalripa	<i>Lagopus lagopus</i>	3	3		
Drillsnäppa	<i>Tringa hypoleucos</i>				2
Enkelbeckasin	<i>Gallinago gallinago</i>	1	1	1	3
Fiskgjuse	<i>Pandion haliaetus</i>		1		
Fiskmås	<i>Larus canus</i>	6	6	45	28
Fjällabb	<i>Stercorarius longicaudus</i>	2	5	22	26
Fjällpipare	<i>Charadrius morinellus</i>			3	
Fjällripa	<i>Lagopus mutus</i>			11	7
Gluttnäppa	<i>Tringa nebularia</i>	2			
Grässika	<i>Carduelis flammea</i>				2
Gräsand	<i>Anas platyrhynchos</i>		1		
Grönbena	<i>Tringa glareola</i>	3		1	
Havsojn	<i>Haliaetus albicilla</i>			1	
Jorduggla	<i>Asio flammeus</i>		1		
Knipa	<i>Buteo clangula</i>			4	
Korp	<i>Corvus corax</i>		3	2	1
Kricka	<i>Anas crecca</i>		1	3	3
Kräka	<i>Corvus corone</i>		1		
Kungsörn	<i>Aquila chrysaetos</i>				1
Kärrsnäppa	<i>Calidris alpina</i>	4		25	7
Lappspurv	<i>Calcarius lapponicus</i>	21	4	95	54
Ljungpipare	<i>Fluvialis apricaria</i>	11	16	47	40
Lövsångare	<i>Phylloscopus trochilus</i>	1	1		
Mosnäppa	<i>Calidris temminckii</i>			11	10
Rödbena	<i>Tringa totanus</i>	11	13	6	8
Silvertärna	<i>Sterna paradisea</i>	3	7		4
Sjöorre	<i>Melanitta nigra</i>				1
Skrattmås	<i>Larus ridibundus</i>		1		
Skärsnäppa	<i>Calidris maritima</i>			2	
Smålänghad simsn.	<i>Phalaropus lobatus</i>		1		
Småspov	<i>Numenius phaeopus</i>	1	1		
Sniöspurv	<i>Plectrophenax nivalis</i>			7	
Stenskvätta	<i>Oenanthe oenanthe</i>	3	2	9	9
Storlom	<i>Gavia arctica</i>	3			4
Storskrake	<i>Mergus merganser</i>			1	3
Större strandpipare	<i>Charadrius hiaticula</i>			25	22
Tofsvipa	<i>Vanellus vanellus</i>		1		
Ängspiplärka	<i>Anthus pratense</i>	44	59	97	92
Totalt		119	132	440	334

Gränslandspopulationer

Många av de arter vi studerar vid Ånnsjön har sina yttersta utposter i de områden vi inventerar. Vi räknar fåglar från Ånnsjöns stränder 500 m över havet upp till Laptentjahkes topp på 1200-metersnivån. När vi rör oss från sjöns stränder upp mot fjällets topp förändras artsammansättningen, några försvinner efterhand, men en del tillkommer. Som helhet är det fler som försvinner än som tillkommer och när vi är uppe på toppen är det bara 2.-3 arter kvar, medan det var kanske hundra nere vid sjön. Mönstret är detsamma varje år, men gränserna kan variera. Vissa arter hittar vi alltid på 500-metersnivån, t ex lövsångare, taltrast, bergfink. Andra finns där bara vissa år som härmsångare, rosenfink, grönsångare m fl. Förflyttar vi oss högre upp är situationen densamma. En del arter hittar vi där alltid medan andra finns där vissa år och saknas andra år. I gränslandet är det en ständig växling mellan framryckande och tillbakadragande. I inventeringsresultatens syns det som stora variationer i förekomst. Det här är en naturlig företeelse i en miljö med skiftande förutsättningar - och det gäller i hög grad fjällområdet - och variationerna behöver inte alls motsvaras av liknande svängningar i artens kärnområde. Ta till exempel tofsvipans förekomst på Ånnsjöns myrar. Den har präglats av stora svängningar trots att det är en långlivad, stabil art. I artens huvudsakliga utbredningsområde - jordbruksbygderna på betydligt lägre nivåer - ses inte alls samma svängningar. Det kan ändå vara av stor värde att följa sådana här variationer av flera skäl. Det speglar dels hur miljöförutsättningarna skifftar på kort och på lång sikt, dels visar det artens beredskap och förmåga att svara på förändrade villkor. Det kan vara ett tecken på en frisk population, att den producerar ett överskott som ger möjlighet till expansion när förhållanden medger det. Att känna till de kortsiktiga förändringarna är också en viktig förutsättning för att kunna påvisa och förstå långsiktiga förändringar.

TH

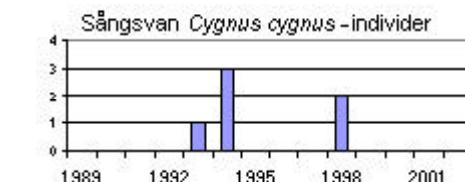
Summary: Populations on their limit. Some species in the Annjon area are not regular breeders, but tend to appear when conditions are favourable. Sometimes they may be future invaders. Some examples are given in diagrams.

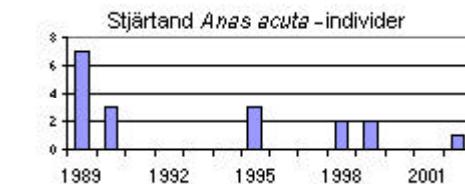
Grönsångaren synes ha en periodisk förekomst, av fångstindex från Handöl att döma. Mönstret är detsamma som hos flera mindre tättingar.

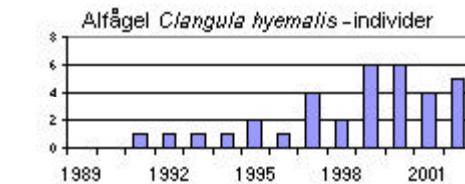
Grönsångare. Wood Warbler. Foto Mikael Carlsson

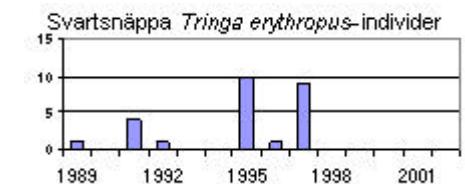
Sångsvan Cygnus cygnus -individer
Enstaka sångsvanpar eller individer har setts under myrinventering vissa år, men något allvarligt häckningsförsök har hittills inte konstaterats. Ingen trend kan urskiljas.

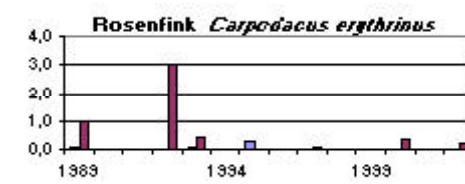
Stjärtanden har aldrig varit talrik i någon miljö och förekomsten är sporadisk. Trenden verkar snarast vikande.

Alfågeln befinner sig här nära sydgränsen för sitt häckningsområde i de svenska fjällen. Den häckar normalt på högre nivåer än de myrar som vi inventerar. Enstaka ex ses nästan varje år och trenden är ökande.

Svartsnäppans sammanhängande häckningsområde har sin sydgräns i nordostligaste Jämtland, ca 25 mil från Ånnsjön. De observationer som gjorts under myrinventeringarna gäller i flertalet fall fåglar som rastar under sträcket. I något fall har revirhävdande fågel noterats. Ingen påtaglig trend.

Rosenfinken är en tillfällig gäst i Handöl. Någon märkbar trend är svår att urskilja i fångstindex.

Fjällabb

Tack alla som medverkat under 2002!

Jörgen Andersson *Bräcke*, Lars Arvidsson, *Östersund*, Benkt Aspman, *Järpen*, Lisbeth Berntsson, *Östersund*, Leif Bjellin, *Lund*, Staffan Bergman *Sundsvall*, Ian Bradshaw, *England*, Mikael Carlsson, *Sundsvall*, Peter Carlsson, *Stockholm*, Lars Cassel, Ragnhild Cassel, *Stockholm*, Stina Dahlblom, *Borgholm*, Uffe Damm-Andersen, *Danmark*, Britt Eng *Ljusdal*, Lars Falkdalen, *Östersund*, Ulla Falkdalen, *Östersund*, Anna Forsman *USA*, Erik Hemmingsson, *Sundsvall*, Thomas Holmberg, *Krokum*, Kamil Hromadka, Miloslav Hromadka, Vera Hromadkova *Tjeckien*, Jeffrey Huizenga, *Nederlanderna*, Eva Jonsson, *Nälden*, Sandra Jämtgård, *Östersund*, Mikael Jönsson, *Hälsingborg*, Brita Kjellberg, *Bakvattnet*, Annie Kooistra, *Nederlanderna*, Gunbritt Linderholm, *Hälsingborg*, Mia Lovén, *Lund*, Staffan Lundstedt, *Umeå*, Åsa Lönneborg *Norge*, Helle Nielsen, *Danmark*, Annika Nilsson, Frans Nilsson, Hans-Gunnar Nilsson, *Östersund*, Alan Old, *England*, Benny Paulsson, *Åre*, Erik Persson, *Alingsås*, Tor Persson, *Strömsund*, Jöran Pettersson, *Stockholm*, Bertil Roos, *Svenstavik*, Gun Roos *Svenstavik*, Hans Ryttman, *Uppsala*, Torulf Schmalt, *Bräcke*, Hans Simu, *Västerås*, Håkan Sjölin *Östersund*, Bente Steffensen, *Danmark*, Inger Stridh-Andersson, *Enköping*, Bo Totteman, *Australien*, Bengt Warensjö, *Funäsdalen*, Geoffrey Wilkinsson, Stephen Wilkinsson, *England*, K-G Åström *Bjuråker*, Dan Onnestig, *Östersund*,

Tack till våra ekonomiska bidragsgivare!

Utan er hade vi inte haft någonstans att bo, inga nät att fånga fåglar med och inte hade vi kunnat trycka den årsrapport som du nu håller i din hand

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Alvins fond

Ageto AB (som skänkt oss en digitalvåg)

Medlemmarna i Föreningen Ånnsjöns fågelstation

Vems fötter (bilden på sidan 6), Tittar man noga ser man att två tår pekar framåt och två bakåt. Detta är ett typiskt drag hos hackspettar och förekommer praktiskt taget inte hos några andra fåglar. En hackspett som är så liten som den på bilden måste vara en mindre hackspett, **Dendrocopos minor**

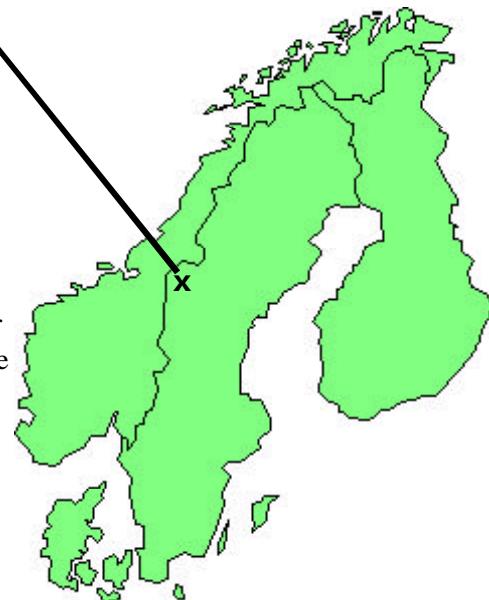
Ånnsjöns fågelstation 63.16N 12.27E

Ideellt forskningsarbete

Ånnsjöns fågelstation är en ideell förening för forskning om fåglar i Jämtlands fjällområden.

Alla intresserade välkomna

Vi inbjuder alla fågelintresserade att delta i arbetet som inventerare, ringmärkare eller assistenter utifrån tidigare kunskaper och erfarenheter. Assistenter, som behövs både under inventeringsperioden och ringmärkningen behöver ingen tidigare vana. Allt arbete är ideellt.

Bekvämt boende i Handöl

Vi kan erbjuda deltagarna gratis boende på vår fågelstation i Handöl. Här finns fyra tvåbäddsrum och ett fullt utrustat modernt kök och moderna hygienutrymmen. Det går också alldelens utmärkt att delta i verksamheten för den som ordnar boende på annat sätt.

Stimulerande arbete för alla åldrar

Vi har ingen åldersgräns och yngre personer som ännu inte är mogna att ta eget ansvar som medarbetare, är välkomna i förälders sällskap, i mån av plats.

Vi förutsätter att du kan stanna minst en vecka, men andra tidsperioder kan diskuteras. Fågelstationen ligger i Handöl, 7 km från järnvägsstationen i Enafors, som har nästan dagliga förbindelser med flertalet större städer i södra Sverige.

Vi ser fågelstationsarbetet som ett sätt att utveckla sitt fågelintresse under socialt trivsamma former samtidigt som ett värdefullt arbete uträttas. Vi har regelmässigt deltagare från flera olika länder och det är en klar fördel, men inte ett krav, att kunna kommunicera på engelska!

Om du är intresserad av att delta i verksamheten, kontakta undertecknad för närmare information.

Säsongen sträcker sig från början av juni till början av september. Inventeringsperioden sträcker sig från juni till början av juli och ringmärkningsverksamheten pågår från slutet av juni till början av september

Ånnsjön Bird Observatory

Ånnsjön Bird Observatory is situated in middle Sweden in the mountain region near the norwegian border, not far from Trondheim, Norway. Ånnsjön is well known as a breeding area for many wetland and mountain species as *Golden Plover*, *Whimbrel*, *Ruff*, *Red-necked Phalarope*, *Dunlin*, *Broad-billed Sandpiper*, *Red throated and Black throated Diver*, *Bluethroat*, *Willow Grouse*, *Ptarmigan*, *Dotterel*, *Long-tailed Skua*, *Golden Eagle* and *Gyrfalcon*.

Welcome to participate

The observatory is run by the regional amateur ornithologists society. We welcome volunteers to participate in the work at the observatory during the different periods of activity.

Some practical information

We have an observatory building in Handöl, a small village just west of lake Ånnsjön. There are eight beds in the hut. You can buy your own food and make the cooking together with the other members of the staff.

The area is very popular among tourists from all over Europe. The village is famous for its soap stone factory and a high waterfall.

If you are interested to participate in the work at the observatory you are welcome to contact us. During June the main activity is different kinds of census projects and the bird ringing period is from end of June to beginning of September. You are welcome to write, phone, fax or email for further information.
Welcome to Ånnsjön!

Ånnsjöns fågelstation - Annjon Bird Observatory

c/o Thomas Holmberg, Rödön 1824, 83591 Krokom, Sweden

tel +46 (0)63 34240

info@annsjon.com

www.annsjon.com

B Föreningsbrev

Avs Jämtlands läns ornitologiska förening
c/o Märta Bohman, S Mjällevändan 3
83254 Frösön, Sweden

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING
Vid definitiv eftersändning återsändes
försändelsen med uppgift om den nya
adressen

Blåhammarmyren juni 2002

Fågelskådarhelg vid Ånnsjön 31/5-1/6 2003

Program

Lördag 31 maj

06-12 Välkommen att besöka fågeltornen i Ånn (utgå från Ånns station) eller i Handöl (vid Pensionat Handöl). Kom när det passar dig. Vi har guider på plats.

14-18 Öppet hus på fågelstationen i Handöl. Tipsrunda.

18-22 Pubafton på Pensionat Handöl. Matservering. Fågelsnack. Information om olika fågelprojekt.
23-02 Dubbelbeckasinspel i Storlien.

Söndag 1 juni

09-13 cirka Gemensam fjällexkursion, alt. till småtjärnarna öster om Storlien. Definitivt program bestäms senare.

Alla intresserade välkomna!